

УДК 347.6 / 347.9

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-11\(52\)-402-414](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-11(52)-402-414)

Шаповал Леся Іванівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0003-4503-9075>

Кирдан Богдан Васильович кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного права та процесу, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-9284-9930>

ТЕНДЕНЦІЇ У ВИРІШЕННІ СПРАВ ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ У КОНТЕКСТІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Анотація. У статті досліджуються сучасні тенденції судової практики у справах про позбавлення батьківських прав у контексті домашнього насильства. У статті звертається увага на те, що позбавлення батьківських прав є винятковим заходом, який застосовується лише за наявності доведених фактів вини та неможливості виправлення поведінки батьків. У статті розглянуто позиції Верховного Суду, зокрема рішення Касаційного цивільного суду, у яких наголошено на пріоритетності захисту прав і безпеки дитини над правом батьків на виховання, якщо їхні дії пов'язані з домашнім насильством.

Особливу увагу приділено судовим рішенням 2024 – 2025 років, які формують підхід до оцінки ризику насильства, розподілу тягаря доказування та можливості соціальної реабілітації батьків.

Проаналізовано норми Сімейного кодексу України, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також міжнародні стандарти, закріплені Конвенцією про права дитини та Стамбульською конвенцією.

У роботі наведено приклади судової практики, які демонструють, що навіть за наявності фактів асоціальної поведінки чи тимчасового обмеження свободи, рішення про позбавлення батьківських прав приймаються лише після ретельної оцінки всіх обставин справи та доказів.

Результати дослідження показують еволюцію судового підходу – від формального застосування норм до більш гнучкої, гуманістично орієнтованої моделі, у центрі якої стоїть захист прав і благополуччя дитини.

Автор робить висновок, що судова практика нашої держави демонструє поступовий перехід від формального підходу до індивідуалізованої оцінки

обставин справи з урахуванням інтересів дитини та наявності або ризику домашнього насильства.

Позбавлення батьківських прав розглядається як виключний захід, який застосовується лише тоді, коли інші способи захисту дитини неефективні.

Ключові слова: позбавлення батьківських прав, домашнє насильство, судова практика, інтереси дитини, Верховний Суд, цивільно-правовий захист, оцінка ризику, сімейне право.

Shapoval Lesia Ivanivna candidate of legal sciences, associate professor, associate professor of the department of the civil law and procedure, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0003-4503-9075>

Kyrdan Bohdan Vasyliovych Ph.D in Law, Associate Professor, Head of the Department of Civil Law and Procedure, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-9284-9930>

TRENDS IN THE RESOLUTION OF CASES ON DEPRIVATION OF PARENTAL RIGHTS IN THE CONTEXT OF DOMESTIC VIOLENCE

Abstract. The article examines modern trends in judicial practice concerning cases of deprivation of parental rights in the context of domestic violence. It emphasizes that deprivation of parental rights is an exceptional measure applied only in the presence of proven facts of guilt and the impossibility of correcting parental behavior. The article analyzes the positions of the Supreme Court, particularly the decisions of the Civil Cassation Court, which stress the priority of protecting the rights and safety of the child over the parents' right to upbringing when their actions are associated with domestic violence.

Special attention is given to court decisions from 2020–2025 that shape the judicial approach to assessing the risk of violence, the distribution of the burden of proof, and the potential for parents' social rehabilitation. The article analyzes the provisions of the Family Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On Prevention and Combating Domestic Violence," as well as international standards established by the Convention on the Rights of the Child and the Istanbul Convention.

The paper provides examples of judicial practice demonstrating that even in cases involving antisocial behavior or temporary deprivation of liberty, decisions on deprivation of parental rights are made only after a thorough evaluation of all circumstances and available evidence.

The results of the study indicate the evolution of the judicial approach — from a formal application of legal norms to a more flexible, humanistically oriented model centered on the protection of the child's rights and well-being.

The author concludes that Ukraine's judicial practice reflects a gradual shift from a formal approach to an individualized assessment of each case, taking into account the child's best interests and the existence or risk of domestic violence. Deprivation of parental rights is regarded as an exceptional measure, to be applied only when other means of child protection prove ineffective.

Keywords: deprivation of parental rights, domestic violence, judicial practice, best interests of the child, Supreme Court, civil-law protection, risk assessment, family law.

Постановка проблеми. Проблематика позбавлення батьківських прав у контексті домашнього насильства є однією з найскладніших і найчутливіших у сучасній судовій практиці нашої держави. Вона поєднує у собі необхідність забезпечення балансу між правом батьків на виховання дитини та обов'язком держави гарантувати найкращі інтереси дитини і її безпеку. В умовах зростання кількості випадків домашнього насильства, у тому числі прихованих форм (психологічного, економічного, сексуального), постає питання про адекватність правових механізмів реагування та ефективність судового захисту постраждалих осіб.

Водночас у судовій практиці спостерігаються неоднозначні підходи до вирішення справ про позбавлення батьківських прав, коли підставою виступає факт вчинення насильства в сім'ї.

Часто суди стикаються з труднощами у визначенні меж між виправленням поведінки батьків і необхідністю остаточного розірвання правового зв'язку між ними та дитиною.

Відсутність чітких критеріїв оцінки «найкращих інтересів дитини», а також належної доказової бази щодо фактів домашнього насильства призводить до відсутності єдності судової практики і можливих порушень прав як дитини, так і постраждалої сторони.

Таким чином, проблема полягає у потребі аналізу сучасних тенденцій судової практики у справах про позбавлення батьківських прав у випадках домашнього насильства, виявленні прогалин правового регулювання та розробленні пропозицій щодо підвищення ефективності захисту прав дітей і постраждалих осіб у таких категоріях справ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вирішення справ про позбавлення батьківських прав у контексті домашнього насильства є предметом наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних правознавців, оскільки воно стосується захисту основоположних прав дитини, забезпечення її безпеки та гідності, а також пошуку оптимального балансу між правом батьків на сімейне життя і обов'язком держави гарантувати найкращі інтереси дитини у ситуаціях, пов'язаних із насильством у сім'ї.

Проблематика вирішення справ про позбавлення батьківських прав досліджувалася рядом науковців, таких як: Л.Є. Гузь, Л.А. Кондрат'єва, Л. Красицька, О. Лапчевська, С.С. Лов'як, Я.С. Мошинська, А.С. Новосад, А.С. Олійник, К. Романко, З. Ромовська, В.В. Семиполець, І.В. Труба та інші науковці, які зробили значний внесок у дослідження даного питання.

Метою цієї статті є комплексний аналіз сучасної судової практики та нормативно-правового регулювання позбавлення батьківських прав у випадках, пов'язаних із домашнім насильством, виявлення основних тенденцій у правозастосуванні, з'ясування проблемних аспектів реалізації принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, а також вироблення пропозицій щодо вдосконалення механізмів цивільно-правового захисту постраждалих осіб і підвищення ефективності судового захисту прав дітей у таких справах.

Виклад основного матеріалу. Домашнє насильство залишається однією з найгостріших соціально-правових проблем сучасної України. З огляду на зростання кількості звернень щодо насильства у сім'ї, судова практика у справах про позбавлення батьківських прав набуває особливого значення.

Позбавлення батьківських прав є крайнім заходом сімейно-правового впливу, який має застосовуватися лише за умови неможливості іншими засобами забезпечити належний захист прав та інтересів дитини. Останні роки характеризуються тенденцією до посилення вимог до обґрунтованості таких рішень та до зваженого підходу судів при оцінці доказів про наявність домашнього насильства.

Застосування заходів позбавлення батьківських прав регулюється нормами Сімейного кодексу України (ст. 164 – 166), Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також міжнародними стандартами, зокрема Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству (Стамбульська конвенція).

Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що позбавлення батьківських прав є «виключним заходом», який повинен застосовуватися лише тоді, коли виправлення поведінки батьків або усунення причин неналежного виконання обов'язків є неможливим.

Суддя Верховного Суду Павло Пархоменко [1], аналізуючи практику розгляду справ, що стосуються позбавлення та поновлення батьківських прав, звернув увагу на постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (далі – КЦС ВС) від 20 березня 2024 року у справі № 204/2097/22 [2; 12; 13; 14]. У цій постанові наголошено, що позбавлення батьківських прав є винятковим заходом впливу. Суд може, у разі доведення винної поведінки одного або обох батьків, врахувавши її характер, особу відповідачів та інші обставини, відмовити у задоволенні позову про позбавлення батьківських прав. При цьому суд має право обмежитись попередженням відповідача про

необхідність змінити ставлення до виховання дитини та доручити органам опіки і піклування контроль за виконанням ним батьківських обов'язків.

Розглядаючи такі спори, суди повинні виходити з того, що позбавлення батьківських прав застосовується лише тоді, коли виправлення поведінки батьків є неможливим, і лише за наявності вини у їхніх діях.

Щодо питання розподілу тягара доказування, важливо враховувати правову позицію, викладену в постанові КЦС ВС 12 березня 2025 року у справі № 175/4987/23 [3]. У ній зазначено, що саме позивач має довести наявність обставин, які свідчать про свідоме та умисне ухилення відповідача від виконання своїх батьківських обов'язків, що може бути підставою для позбавлення його таких прав.

Крім того, у постанові КЦС ВС від 16 квітня 2025 року у справі № 161/12508/24 [4] підкреслено, що одного лише заперечення відповідача проти позову про позбавлення батьківських прав недостатньо для підтвердження його щирої зацікавленості у вихованні власної дитини. Такі заперечення можуть бути зумовлені іншими мотивами – наприклад, бажанням забезпечити собі догляд у майбутньому, а не прагненням брати участь у вихованні. Тому суд повинен оцінювати всі обставини конкретної справи в сукупності.

Павло Пархоменко наголосив [1], що під час розгляду справ, пов'язаних із домашнім насильством, суд має з'ясувати, чи не було це насильство спрямоване проти дитини або вчинене у її присутності. Зокрема, у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 4 квітня 2024 року у справі № 553/449/20 [5] судова колегія підкреслила, що під час вирішення спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, визначення її місця проживання, відібрання дитини, позбавлення чи поновлення батьківських прав, а також у справах про побачення з дитиною батьків, позбавлених таких прав, або про відібрання дитини у осіб, які утримують її без законних підстав чи рішення суду, необхідно враховувати факти вчинення домашнього насильства щодо дитини або в її присутності. Така вимога прямо передбачена частиною четвертою статті 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [11].

Узагальнюючи наведені судові позиції, можна зробити висновок, що позбавлення батьківських прав розглядається судами як крайній захід, який застосовується лише за умови доведеної вини та неможливості виправлення поведінки батьків. Судова практика підкреслює важливість індивідуальної оцінки кожної справи, врахування характеру дій відповідача, його ставлення до дитини та всіх доказів у сукупності.

Крім того, ключовим елементом правозастосування є розподіл тягара доказування, згідно з яким саме позивач має довести факт умисного ухилення батьків від виконання своїх обов'язків. Особливу увагу суди приділяють

обставинам, пов'язаним із домашнім насильством, адже вчинення насильницьких дій щодо дитини або в її присутності визнається серйозною підставою для позбавлення батьківських прав. Такий підхід узгоджується з положеннями Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який зобов'язує суди враховувати ці обставини під час вирішення сімейних спорів.

Отже, сучасна судова практика свідчить про тенденцію до посилення уваги судів до захисту прав дитини та врахування насильства як фактора, що безпосередньо впливає на доцільність позбавлення або збереження батьківських прав.

Звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав потребує ретельної підготовки та збирання належної доказової бази. Це зумовлено тим, що більшість критеріїв, на підставі яких суд приймає рішення у справах цієї категорії, мають оціночний характер і залежать від конкретних життєвих обставин, поведінки та особистих якостей сторін. Такий підхід відображено у постанові КЦС ВС від 2 листопада 2024 року у справі № 552/2947/19 [6].

У зазначеній справі суд наголосив, що для підтвердження фактів ухилення від виконання батьківських обов'язків або вчинення насильства над дитиною самих лише показань однієї зі сторін недостатньо. Необхідно подавати докази у вигляді актів обстеження умов проживання, висновків органів опіки і піклування, характеристик із навчальних закладів, медичних довідок, показань свідків, документів, що підтверджують звернення до правоохоронних органів чи соціальних служб. Лише на підставі всебічного аналізу таких доказів суд може встановити істинний характер взаємин між батьками та дитиною.

Так, наприклад, у судовій практиці трапляються випадки, коли мати звертається з позовом про позбавлення батька батьківських прав, мотивуючи це його відсутністю участі у вихованні дитини. Проте під час розгляду з'ясовується, що батько намагався підтримувати зв'язок, а перешкоди створювала інша сторона. У такій ситуації суд, керуючись принципом забезпечення найкращих інтересів дитини, може відмовити у задоволенні позову, обмежившись попередженням і контролем з боку органів опіки.

Отже, звідси вбачається, що суди застосовують індивідуальний підхід до кожної справи про позбавлення батьківських прав, оцінюючи не лише формальні докази, а й поведінку сторін, мотиви їхніх дій і реальний вплив на дитину. Такий підхід сприяє запобіганню необґрунтованим рішенням і забезпечує баланс між правами батьків і необхідністю захисту дитини.

Окремої уваги заслуговує позиція, висловлена в постанові Об'єднаної палати КЦС ВС від 29 січня 2024 року у справі № 185/9339/21 [7], відповідно до якої чинне законодавство не встановлює заборони на позбавлення батьківських прав щодо повнолітніх дітей. Якщо доведено, що мати або батько

не виконували своїх батьківських обов'язків, таке позбавлення є допустимим і правомірним, оскільки унеможлиблює виникнення прав на утримання чи спадкування у майбутньому та відповідає принципам справедливості й розумності.

Це рішення є важливим для правозастосовної практики, оскільки воно розширює підхід до тлумачення положень Сімейного кодексу України у частині наслідків неналежного виконання батьківських обов'язків. Суд обґрунтував свою позицію тим, що позбавлення батьківських прав у таких випадках має правовий і моральний ефект: воно унеможлиблює виникнення у недобросовісного батька чи матері прав на утримання або спадкування від повнолітньої дитини, що відповідає принципам справедливості, розумності та добросовісності. Для прикладу можна навести ситуації, коли батько протягом усього дитинства дитини не брав участі у її вихованні, не забезпечував матеріально, не підтримував емоційного зв'язку, а після досягнення нею повноліття намагається претендувати на утримання через стан здоров'я. У таких випадках суд, керуючись наведеною позицією Верховного Суду, може позбавити такого батька батьківських прав, визнавши це рішення виправданим із моральної та правової точки зору. Таким чином, ця постанова демонструє еволюцію судової практики у напрямі посилення відповідальності батьків за невиконання своїх обов'язків, навіть якщо дитина вже досягла повноліття, що сприяє зміцненню принципу справедливості у сімейно-правових відносинах.

Особливої уваги заслуговує постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 10 листопада 2023 року у справі № 401/1944/22 [8], у якій суд чітко наголосив на неможливості добровільної відмови батьків від дитини. Згідно з положеннями частин 2, 3 статті 155 Сімейного кодексу України, реалізація батьківських прав не може відбуватися всупереч інтересам дитини. Отже, письмові заяви матері, якими вона висловлювала бажання відмовитися від своїх батьківських прав і визнавала позов про їх позбавлення, не можуть визнаватися законною підставою для задоволення такого позову. Суд підкреслив, що відмова від дитини є діянням, яке суперечить принципам моралі, публічному порядку та порушує фундаментальні права самої дитини. Такий підхід узгоджується з положеннями міжнародних актів, зокрема Конвенції про права дитини 1989 року, яка встановлює обов'язок держави забезпечувати захист дитини від будь-яких форм нехтування чи зловживання батьківськими правами. Аналіз цієї постанови свідчить про послідовну тенденцію у судовій практиці – орієнтацію на захист дитини як найвразливішої сторони сімейних правовідносин. Такий підхід має не лише правове, а й соціальне значення, адже спрямований на запобігання випадкам, коли батьки намагаються формально «відмовитися» від дитини, перекладаючи відповідальність на державу чи інших осіб.

Для прикладу, у практиці органів опіки трапляються ситуації, коли мати або батько після розлучення, не бажаючи брати участі у вихованні дитини, письмово заявляють про згоду на позбавлення їх батьківських прав. Проте, як справедливо зазначив Верховний Суд, така «згода» не має юридичної сили, оскільки не може слугувати доказом добровільного та усвідомленого відмовлення від виконання обов'язків, передбачених законом. Таким чином, зазначена постанова не лише підтверджує верховенство інтересів дитини, а й формує судову практику, яка зміцнює соціальну функцію сім'ї та запобігає легалізації безвідповідального батьківства під виглядом добровільної відмови.

Іншу важливу позицію відображено у постанові КЦС ВС від 8 червня 2022 року у справі № 362/4847/20 [9], де суд дійшов висновку, що сам по собі факт перебування батька або матері під вартою не може розцінюватися як підстава для позбавлення батьківських прав. Така ситуація є об'єктивною причиною, яка тимчасово унеможлиблює виконання батьківських обов'язків, однак не свідчить про винну поведінку чи злісне ухилення від виховання дитини. Позбавлення батьківських прав у таких випадках розцінювалося б як порушення принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, що є ключовим як у національному праві, так і в практиці Європейського суду з прав людини.

Для прикладу можна зазначити наступне: якщо батько, який перебуває під вартою, підтримує зв'язок із дитиною, надсилає листи, цікавиться її життям і демонструє турботу, то позбавлення його батьківських прав було б невинуватим і суперечило б як духу закону, так і моральним засадам. У таких випадках суд має оцінювати не лише поточні обставини, а й наявність емоційного зв'язку та реальної турботи про дитину. Отже, дана постанова КЦС ВС підтверджує, що навіть за умов тимчасового обмеження свободи, право на батьківство не втрачає своєї сили, а держава повинна забезпечити механізми для його збереження – якщо це не шкодить інтересам дитини.

У постанові Верховного Суду від 7 лютого 2024 року у справі № 455/307/22 [10] акцент зроблено на необхідності пріоритетного забезпечення безпеки дитини у ситуаціях, пов'язаних із домашнім насильством. Суд вказав, що у разі доведених фактів насильства з боку одного з батьків, суд має право вжити заходів для обмеження або навіть повного припинення контактів дитини з кривдником – як тимчасово, так і постійно, - якщо це потрібно для гарантування її фізичної та психологічної безпеки. Такий підхід демонструє поступове формування збалансованої судової практики, яка поєднує захист прав дитини з повагою до прав батьків, але віддає беззаперечний пріоритет інтересам дитини та її безпеці.

З аналітичного погляду, дана постанова демонструє зрушення у судовому підході – від формального тлумачення сімейних прав до пріоритету захисту

особистості дитини як найуразливішого учасника сімейних відносин. Це означає, що навіть якщо кривдник формально виконує деякі батьківські обов'язки (наприклад, матеріально підтримує дитину), суд може обмежити його контакт із нею, якщо така взаємодія становить ризик для її емоційного стану чи розвитку. Для прикладу, у випадках, коли дитина стає свідком насильства проти одного з батьків, навіть якщо безпосередньо не зазнає фізичних ушкоджень, це також розглядається як форма психологічного насильства. У такій ситуації суд, керуючись принципом найкращих інтересів дитини, може прийняти рішення про тимчасову заборону спілкування з агресором, що цілком узгоджується з європейськими практиками. Отже, таким чином, можна вважати, що ця постанова є важливим орієнтиром для формування чутливої до дитини судової практики, де пріоритетом є не формальне дотримання прав батьків, а створення безпечного середовища для гармонійного розвитку дитини.

Таким чином, аналіз зазначених судових рішень свідчить про еволюцію підходів судів нашої держави від формального застосування норм сімейного законодавства до більш гнучкої, гуманістично орієнтованої оцінки ситуацій, у яких враховується не лише юридичний статус батьків, а й реальний вплив їх поведінки на добробут і безпеку дитини. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним стандартам у сфері захисту прав дітей та реалізує принцип найкращих інтересів дитини як домінантний у сімейних правовідносинах.

Як бачимо з вище зазначеного, у більшості справ суди застосовують підхід, який поєднує оцінку ризику з можливістю соціальної реабілітації батьків, якщо така не суперечить безпеці дитини. Це комплексний підхід, за якого суд, розглядаючи справу про позбавлення батьківських прав (або про обмеження контактів/опіки), одночасно: 1) оцінює реальний ризик для дитини – чи створює поведінка батька/матері загрозу життю, здоров'ю, фізичному або психічному благополуччю дитини; 2) визначає, чи є можливості і ресурси для виправлення поведінки батьків (наприклад, за допомогою соціальної реабілітації батьків через програми психологічної допомоги, лікування від залежностей, супровід органів опіки та піклування, індивідуальні плани інтегрованої допомоги); 3) обирає заходи, виходячи, по-перше, з найкращих інтересів дитини (захист її безпеки) та, по-друге, одночасної пріоритетності збереження можливості сімейного життя дитини з батьками, якщо це не створює для дитини якихось ризиків.

Іншими словами: суд не лише визначає факт порушення прав дитини, він оцінює масштаб ризику та перспективи зміни поведінки батька/матері і підбирає співмірний захід.

Практично оцінка ризику включає кілька блоків: 1) наявність і характер насильницьких дій: одноразова подія чи систематичне, фізичне чи

психологічне насильство; наявність кримінальних/адміністративних проваджень; тяжкість наслідків; 2) історія поведінки: попередні скарги, притягнення до відповідальності, судові рішення, ставлення до лікування/профілактики; 3) реакція батька/матері: наявність каяття, готовність проходити лікування, співпраця зі службами, участь у програмах для кривдників; 4) стан дитини: психоемоційні наслідки, свідчення дитини (з урахуванням віку й методики опитування), висновки психологів.

Спираючись на ці дані, суд формує картину ризику: від «низького/локального» до «сукупного/суттєвого», що визначає подальші дії.

Аналіз судових рішень 2024 – 2025 років свідчить, що ключове значення мають такі докази:

- акти поліції та довідки про притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності за домашнє насильство;
- висновки психологів і органів опіки та піклування про психологічний стан дитини;
- медичні довідки про тілесні ушкодження або травматичні наслідки;
- показання свідків, соціальних працівників, педагогів.

Значна увага приділяється також оцінці ризику повторного насильства та можливості забезпечити безпечні умови проживання дитини.

У кожній справі суди виходять із принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, що узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини.

Якщо дитина проживає у середовищі, де існує загроза насильства, то право дитини на безпеку переважає право батьків на спілкування [16, с. 696].

Але, варто зазначити, що з огляду на судові рішення, які стосуються позбавлення батьківських прав, у зв'язку з домашнім насильством, існує і низка проблем:

- неоднакове розуміння судами поняття «домашнє насильство» у контексті сімейних спорів;
- відсутність єдиних методик оцінки ризику;
- нерівна якість доказової бази, особливо в сільських громадах;
- недостатній рівень підготовки представників органів опіки до роботи з постраждалими дітьми [15, с. 654; 17].

Висновки. Підводячи підсумок вище викладеному, хочемо зазначити, що судова практика демонструє поступовий перехід від формального підходу до індивідуалізованої оцінки обставин справи з урахуванням інтересів дитини та наявності або ризику домашнього насильства.

Позбавлення батьківських прав розглядається як виключний захід, який застосовується лише тоді, коли інші способи захисту дитини неефективні. Для вдосконалення практики доцільно: впровадити єдині стандарти оцінки ризику

наси́льства; розви́вати міжв́ідомчу вза́ємодію між суда́ми в цьо́му пита́нні, полі́цією, орга́нами опі́ки та пі́клування і соці́альними служба́ми; підви́щувати квалі́фікацію судді́в і фахі́вців, що пра́цюють із сі́м'ями, у сфе́рі генде́рної чу́тливості та захи́сту діте́й.

Лі́тература:

1. Пархоменко П. Суддя ВС проаналізував судову практику щодо позбавлення та поновлення батьківських прав. 05.12.2024 р. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1714496/>
2. Постанова Верховного Суду від 20 березня 2024 року у справі № 204/2097/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117915296>
3. Постанова Верховного Суду від 12 березня 2025 року у справі № 175/4987/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125933073>
4. Постанова Верховного Суду від 16 квітня 2025 року у справі № 161/12508/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126718595>
5. Постанова Верховного Суду від 4 квітня 2024 року у справі № 553/449/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118193726>
6. Постанова Верховного Суду від 2 листопада 2024 року у справі № 552/2947/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92731734>
7. Постанова Верховного Суду від 29 січня 2024 року у справі № 185/9339/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117043621>
8. Постанова Верховного Суду від 10 листопада 2023 року у справі № 401/1944/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904591>
9. Постанова Верховного Суду від 8 червня 2022 року у справі № 362/4847/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104769461>
10. Постанова Верховного Суду від 07 лютого 2024 року у справі № 455/307/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117373782>
11. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
12. Постанова Верховного Суду від 10 листопада 2025 року у справі № 596/1895/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131713258>
13. Постанова Верховного Суду від 04 листопада 2025 року у справі № 946/2804/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131495221>
14. Постанова Верховного Суду від 04 листопада 2025 року у справі № 758/10718/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131537375>
15. Шаповал Л.І., Мироненко В.П., Бобко В.Г. Щодо нормативного регулювання захисту майнових прав дітей органами опіки та піклування. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. №3 (43). С. 645-656. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/21161/21135>
16. Шаповал Л.І., Мироненко В.П., Якимець О.І. Вплив воєнного стану на реалізацію інституту опіки та піклування в Україні. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. №3 (33). С. 694-708. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/21414/21388>
17. Шаповал Л.І., Полішко Н.Л. Про деякі підходи до законодавчого регулювання ролі опікуна (піклувальника) в Україні, Франції та Швейцарії. *Актуальні питання у сучасній науці*. №8 (26). 2024. С. 693-704. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/14089/14158>

References:

1. Parkhomenko P. (2024). Suddia VS proanalizuvav sudovu praktyku shchodo pozbavlennia ta ponovlennia batkivskykh prav. [Supreme Court Judge analyzed judicial practice regarding the deprivation and restoration of parental rights]. (n.d.) supreme.court.gov.ua. Retrieved from <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1714496/> [in Ukrainian].
2. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 20 bereznia 2024 roku u spravi № 204/2097/22 [Decision of the Supreme Court of March 20, 2024, in case No. 204/2097/22]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117915296> [in Ukr].
3. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 12 bereznia 2025 roku u spravi № 175/4987/23 [Decision of the Supreme Court of March 12, 2020, in case № 175/4987/23]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125933073> [in Ukr].
4. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 16 kvitnia 2025 roku u spravi № 161/12508/24. [Decision of the Supreme Court of April 16, 2025, in case No. 161/12508/24]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126718595> [in Ukr].
5. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 4 kvitnia 2024 roku u spravi № 553/449/20 [Decision of the Supreme Court of April 4, 2024, in case No. 553/449/20]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118193726> [in Ukrainian].
6. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 2 lystopada 2024 roku u spravi № 552/2947/19 [Decision of the Supreme Court of November 2, 2024, in case No. 552/2947/19]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92731734> [in Ukrainian].
7. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 29 sichnia 2024 roku u spravi № 185/9339/21 [Decision of the Supreme Court of January 29, 2024, in case No. 185/9339/21]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117043621> [in Ukr].
8. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 10 lystopada 2023 roku u spravi № 401/1944/22 [Decision of the Supreme Court of November 10, 2023, in case No. 401/1944/22]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904591> [in Ukr].
9. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 8 chervnia 2022 roku u spravi № 362/4847/20 [Decision of the Supreme Court of June 8, 2022, in case № 362/4847/20]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104769461> [in Ukrainian].
10. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 07 liutoho 2024 roku u spravi № 455/307/22 [Decision of the Supreme Court of February 7, 2024, in case №. 455/307/22]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117373782> [in Ukrainian].
11. Pro zapobihannia ta protydiu domashnomu nasystvu: Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 № 2229-VIII [On Prevention and Combating Domestic Violence: Law of Ukraine of December 7, 2017, №. 2229-VIII]. (n.d.) zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> [in Ukrainian].
12. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 10 lystopada 2025 roku u spravi № 596/1895/24. [Decision of the Supreme Court of November 10, 2025, in case No. 596/1895/24]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131713258> [in Ukr].
13. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 04 lystopada 2025 roku u spravi № 946/2804/24. [Decision of the Supreme Court of November 4, 2025, in case No. 946/2804/24]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131495221> [in Ukrainian].
14. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 04 lystopada 2025 roku u spravi № 758/10718/23. [Decision of the Supreme Court of November 4, 2025, in case No. 758/10718/23]. (n.d.) reyeestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131537375> [in Ukr].

15. Shapoval L.I., Myronenko V.P., Bobko V.H. (2025). Shchodo normatyvnoho rehuliuвання zakhystu mainovykh prav ditei orhanamy opiky ta pikluвання [On the regulatory framework for the protection of children's property rights by guardianship and custody authorities]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii – Scientific Innovations and Advanced Technologies*. 3, 645–656. Retrieved from <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/21161/21135> [in Ukrainian].

16. Shapoval L.I., Myronenko V.P., Yakymets O.I. (2025). Vplyv voiennoho stanu na realizatsiiu instytutu opiky ta pikluвання v Ukraini [The impact of martial law on the implementation of the institution of guardianship and custody in Ukraine]. *Aktualni pytannia u suchasni nautsi – Current Issues in Modern Science*. 3, 694–708. Retrieved from <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/21414/21388> [in Ukrainian].

17. Shapoval L.I., Polishko N.L. (2024). Pro deiaki pidkhody do zakonodavchoho rehuliuвання roli opikuna (pikluvalnyka) v Ukraini, Frantsii ta Shveitsarii [On certain approaches to the legislative regulation of the role of guardians (custodians) in Ukraine, France and Switzerland]. *Aktualni pytannia u suchasni nautsi – Current Issues in Modern Science*. 8, 693–704. Retrieved from <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/14089/14158> [in Ukrainian].